

Burgerparticipatie en burgerberaad in perspectief

Evelien Tonkens

Universiteitshoogleraar

Burgerschap

Universiteit voor Humanistiek

. Lid vml. Adviescommissie

Weerbaarheid Democratische
Rechtsorde

. Lid vml. Adviescommissie

Burgerberaad Klimaat

Burgerberaad en burgerparticipatie in perspectief

- Participatie: doelen en spanningen
- Participatiegolven
- Burgerberaad: laatste golf
 - Effecten en randvoorwaarden
- Andere opties
- Polarisatie
- Buitenlandse voorbeelden

Burgerparticipatie: waarom eigenlijk?

(Spanningen tussen) doelen

Verbetering democratie:

- Representatie
- Draagvlak
- Innovatie/creativiteit
- Macht en invloed burgers

Verbetering burger:

- Vertrouwen in democratie/ politiek
- Ontplooiing
- Verantwoordelijkheid

Eerdere varianten van burgerparticipatie

- **Inspraak** jaren '70: Macht en invloed
- **Interactief beleid** jaren '80-90: Draagvlak
- **Formele burgerinitiatieven** vanaf 2005: Innovatie
- **Informele burgerinitiatieven** buurtrechten, vanaf 2005: Verantwoordelijkheid
- **Referendum**, op en af: Macht en invloed, Vertrouwen
- **G1000** vanaf 2015: Verantwoordelijkheid, Representatie, Vertrouwen

voor 1,8 TWh is inmiddels een plek gevonden. Voor de resterende opgave (0,2 – 0,4 TWh) is dat onzeker. Door ontwikkelingen rondom het energienet moet opnieuw gekeken worden waar plek is in de regio.

Wat vinden jullie voor deze resterende opgave belangrijke randvoorwaarden / selectiecriteria als het gaat om:

- Energiebronnen
- Goed benutten van het net
- Inpassing in het landschap
- Betrekken van inwoners

Vanaf 2015: Burgerberaad

- Vertrouwen in democratie/ politiek
- Ontplooiing
- Representatie
- Innovatie en creativiteit

Alle varianten van
participatieve democratie:
Spanningsvolle verhouding
participatieve -
representatieve democratie

- Wie is meer **representatief**?
- Wie heeft meer **legitimiteit**?
- Wie heeft meer **mandaat**?
- Deliberatieve democratie heeft **steun** van **vertrouwende** burger
- **Niet** van **loyale** en **afzijdige** burger

Representatie vaak beperkt begrepen

- **Descriptief**: demografische kenmerken

Maar er is bijv. ook

- **Functioneel**: route ernaartoe, bijv. stemmen, loten, ballotage
- **Discursief**: vertolking van een discours
- **Plaatsvervangend**: stem geven aan wie (hier) niet kan praten

Voor welke problemen is burgerparticipatie geschikt?

1. Waardengedreven dilemma's
2. Complexe problemen die trade-offs vereisen
3. Lange termijn kwesties die korte cyclus van verkiezingen overstijgen

(OESO rapport, Pena-Lopez 2020)

Evaluaties:

Proces

Burgerberaad

- Werving moeizaam
 - 1^e loting: +/-5% accepteert uitnodiging
- Na gewogen loting: **descriptieve** representatie, maar **geen discursieve**
- Relatie met **maxipubliek** beperkt

Evaluaties: **Effecten** burgerberaad

- **Deelnemers tevreden en geïnspireerd** -mits aanbevelingen overgenomen
- Aanbevelingen vaak dichtbij beleid
- **Vertrouwen** in politiek stijgt **niet**
- -> waarderen als **aanvulling**, niet als correctie

Evaluaties burgerberaad: behalen van **doelen**

Verbeter de **democratie**:

- Representatie: +/
- Innovatie/creativiteit: +/
- Macht en invloed: +/

Verbeter de **burger**:

- Ontplooiing: +
- Vertrouwen in democratie/
politiek: -

Randvoorwaarden burgerberaad

zie ook: Peña-López, I. (2020). *Innovative citizen participation and new democratic institutions: Catching the deliberative wave*. Paris: OECD

1. **Actieve (huis aan huis) werving**
2. **Daadwerkelijke invloed-** niet alleen draagvlak
3. **Gedeelde kennis**
4. **Concrete vraag**, geschikt voor feesten en partijen
5. **Verbindingen mini- en maxipubliek:** Live-streams, Kunstenaars, scholen, (sociale) media; Afsluitend referendum
6. **Politieke inbedding: 2 opties**
 - a. **afstemming:** commitment politici, verantwoordingsplicht, besprekingsplicht, plicht tot regelgeving
 - b. **afstand houden:** Bijv. langetermijn onderwerpen bespreken
5. **Representatie:**
 - Ontwerp aanpassen aan moeilijk bereikbare groepen (bijv. mensen met geldzorgen, veel zorgtaken, beperkingen)
 - Discursieve representatie meewegen
6. **Actieve moderator:** rechtvaardigheid mbt spreektijd, spreekstijl, luisteren
7. **Externe monitoring** proces en voortgang
8. **Eerlijke en open evaluatie** tbv. collectief leren

andere opties:

Citizens' Initiative Review

Demoscan

- 20-40 deelnemers
- 4-5 dagen gesprekken onderling en met experts en activisten
- Eindproduct: **Citizen statement**: 1 pagina met
 - Belangrijkste inzichten en feiten
 - 5 belangrijkste argumenten voor
 - 5 belangrijkste argumenten tegen een maatregel
- Gestuurd naar alle stemgerechtigden
- Voorbeelden:
 - Oregon 2010 over zorgbeleid
 - Finland 2019 over betaalbaar wonen,
 - Zwitserland 2021, 2023

andere opties:

Deliberatiedag

- Op 1 dag overal gesprekken over hetzelfde onderwerp:
- op scholen, sportclubs, bedrijven, organisaties etc.
- Evt. met gebruik van democratie-spellen
- Voorbeeld: Estland 2013
 - over oa. financiering politieke partijen
 - met offline workshop, online raadpleging

andere opties:

Toekomstconferentie

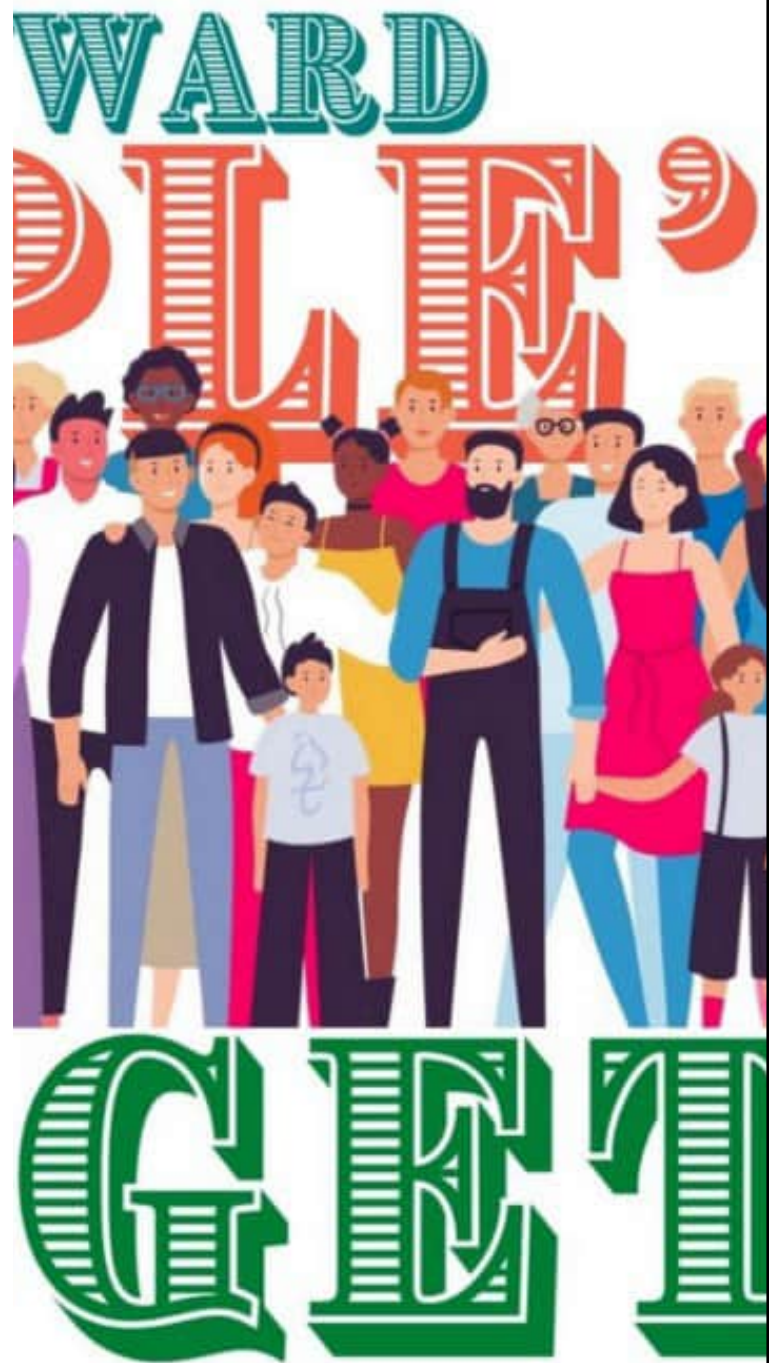
Future search conference

- Stakeholders met verschillende belangen en meningen binnen een gemeenschap
- In plaats van competitie op zoek naar **gemeenschappelijke toekomst-visie**
- 5 sessies, van verleden naar toekomst
- Vb: over informatie-ecologie voor jongeren (org :FNO), 2026
- Vgl: wereldcafé, Open Space Technology

andere opties:

Participatief begroten

- Burgers adviseren/
besluiten over deel
gemeentebegroting
- Burgers dienen
voorstellen in
- Voorbeelden:
- Duiven 2019, Amsterdam
Oost 2020, Maastricht
2021, Rotterdam 2024
- Lissabon jaarlijks sinds
2008:
 - 5% van budget
 - Burgers stemmen
 - Bijeenkomsten voor
vragen en discussies
 - Voorstellen combineren

Helpt burgerparticipatie bij bestrijding van **polarisatie**?

- **Voorwaarden** voor depolarisatie via contact:
- **Gelijke status**
- **Samenwerking**
- **Gedeeld doel**
- **Steun van autoriteiten**
- **Empathiebevordering en angstreductie**
- (oa. Allport 1954, Pettigrew en Tropp 2006)

Helpt burgerparticipatie bij bestrijding van **polarisatie**?

- **Burgerberaad en Participatief begroten:**
wel voor deelnemers niet/
nauwelijks voor overige
bevolking
- Misschien wel voor
deelnemers en anderen:
- **Citizen Initiative Review**
argumenten gewogen
- **Deliberatiedag,**
Toekomstconferentie :
effect vgl. burgerberaad
maar met groter bereik

Burgerberaad klimaat Nederland 2025:
Meer begrip voor andersdenkenden: 77%
minstens eenmaal; 8% minder begrip
Mening veranderd: **5 %**; beetje: **37 %**

Bijlage:

- geschikte vragen burgerberaad
- (inter)nationale voorbeelden burgerberaden

Geschikte vragen :	Ongeschikte vragen:
Beknopt, duidelijk en concreet	Ja/nee; vaag; heel breed/smalle, complex,
Politieke partijen intern verdeeld	Politieke partijen intern onverdeeld, uitkomst stemming voorspelbaar
Relevant voor burger: geschikt voor feesten en partijen	Abstract, technisch, ver van ieders bed
Met duidelijke randvoorwaarden	Onduidelijk mbt. (juridische) kaders, geografische grenzen e.d.
Open	Sturend naar bepaald antwoord

Mogelijke vraag voor burgerforum op basis van **regeerakkoord**

- **Hoe zorgen we ervoor dat in iedereen kan deelnemen aan de energietransitie ?**
 - Toelichting: regering heeft besloten tot energietransitie. Een risico is dat alleen rijke mensen kunnen meedoen, want die kunnen zich elektrische vervoermiddelen, warmtepomp, zonnepanelen etcetera veroorloven. Welke maatregelen zijn nodig om te zorgen dat de energietransitie van en voor *iedereen* is?

Mogelijke vragen voor burgerforum lokaal of regionaal

- **Met welke tien maatregelen willen we onze wijk/ gemeente vergroenen?**
 - Toelichting: het college van B&W heeft besloten groenarme wijken te vergroenen, ten behoeve van beperking van klimaatopwarming en bevordering van biodiversiteit. Welke maatregelen kunnen we in onze wijk/ gemeente nemen om de wijk te vergroenen?

Burgerberaad Klimaat Nederland 2025

- 175 deelnemers
- 7 bijeenkomsten in 8 maanden
- Gewogen loting; in 1e ronde accepteerde 5,8 % de uitnodiging
- brede vraag: *hoe kunnen we als Nederland eten, spullen gebruiken en reizen op een manier die beter is voor het klimaat?*
- Eenmalige online raadpleging maxipubliek tegen het eind; weinig verbinding met maxipubliek
- Lichte afname vertrouwen in politiek
- *Meer begrip voor andersdenkenden: 77% minstens eenmaal; 8% minder begrip*
- *Mening veranderd: 5 %; beetje veranderd: 37 %*

Burgerberaad abortus e.a. onderwerpen Ierland 2016-2018

- 99 leden
- 11 weekenden
bijeenkomsten
- Geen honorarium
- Veel uitval en daarom
herhaaldelijke
werving
- Onderwerp abortus
afgesloten met
referendum

Burgerberaad Frankrijk

- 'hoe kunnen we de uitstoot van broei kasgassen verlagen met minstens 40% tegen 2030 terwijl we sociale rechtvaardigheid waarborgen?'
- 150 deelnemers, in 5 themagroepen
- Raad van Toezicht voor onpartijdigheid
- Online enquête onder 1000 Fransen: 81% daarvan wil referendum na burgerforum
- Uitgebreid rapport met veel maatregelen
- 3 jokers voor president

Burgerberaad België werk(loosheid)

- ‘Hoe om te gaan met werk en werkloosheid in onze samenleving?’
- 32 deelnemers via loting (waren al actief in burgertop)
- Deelnemers kozen 6 subthema's
- Geen politieke toezeggingen vooraf
- Nauwelijks interactie met maxi-publiek
- Regering zag geen reden om aanbevelingen over te nemen

Burgerberaad klimaat Ierland 2018

- ‘hoe kan de Staat ervoor zorgen dat Ierland een koploper wordt in de strijd tegen klimaat verandering’?
 - Publiek kon van tevoren aanbevelingen aanleveren: 1200 ontvangen
 - Gewogen loting
 - 99 deelnemers
 - 2 weekenden
 - 13 aanbevelingen
 - **Geaccordeerd** door maxi-publiek via **referendum**
- *Vraagstelling (te?) breed*
- *Waarom alleen de staat?*

Burgerberaad Verenigd Koninkrijk 2020

- **hoe kan VK broeikasgassen uitstoot tot nul reduceren tegen 2050?**
- 108 deelnemers
- Toegankelijke locatie en tijdstippen, hoofdtelefoons, extra grote lettertypen
- Vergoeding voor kinderopvang/ respijtzorg
- Vergoeding per weekend
- Mentoren voor minder (groot)mondige deelnemers
- Livestream
- *Vraagstelling (te?) breed*
- Veel aanbevelingen opgenomen in beleid

